

Чабан М.П.¹, Шевцова З.І.², Гапонов В.В.³

¹ Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія, м. Дніпро, Україна

² ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України», м. Дніпро, Україна

³ Дніпровський державний медичний університет, м. Дніпро, Україна

Віра Коростовцева: «У нас була одна батьківщина...»

For citation: Gastroenterologia. 2022;56(3):208-212. doi: 10.22141/2308-2097.56.3.2022.509

Резюме. У статті йдеться про життєвий і професійний шлях подружжя лікарів-подвижників Віри Коростовцевої і Петра Тенети. Доля закинула їх з України до Середньої Азії (Киргизії і Узбекистану). Там вони самовіддано служили на медичній ниві й займалися громадською роботою. Поданий матеріал сприятиме популяризації постатей українських земських лікарів.

Ключові слова: Віра Коростовцева; Петро Тенета; земська медицина; лікарі-подвижники; Катеринославщина — Дніпропетровщина; Середня Азія

Віра Коростовцева. 1916 рік

Віра В'ячеславівна Коростовцева (1886 — після 1950) — представниця знаного на Придніпров'ї дворянського роду козацького походження, жінка-лікар, хірург.

Походження

Родоначальником катеринославської гілки Коростовцевих став Андрій Григорович Коростовцев (1725 р.н.). Він був сином протоієрея Григорія Андрійовича й онуком товариша Гадяцького полку Андрія Тимофійовича Коростовцева. З 1755 р. Андрій Григорович служив сотником Слободського козачого полку. У 1776 р. значився відставним сотником, отримав землі в рангову дачу в Павлоградському повіті й став дворянином і поміщиком Катеринославського намісництва [1].

З дворянського роду Коростовцевих (це були українці Коростовець) походила й Ольга Семенівна Поль (1842–1916) — дружина відомого на Придніпров'ї промисловця й мецената Олександра Поля. Представники роду Коростовцевих ініціювали перевезення до Катеринослава пам'ятника Катерині II, що був у Санкт-Петербурзі. Вони звернулися з листом до генерал-губернатора Новоросійського краю князя М. Воронцова, і той звелів катеринославському дворянству зібрати кошти на пам'ятник, відкритий 1846 року на Соборній площі в Катеринославі.

Віра Ростиславівна народилася 20 жовтня 1886 року в селі Новоселівка Близнюківського району. Її батько, В'ячеслав Ростиславович Коростовцев (? — 1908), був дворянином Павлоградського повіту Катеринославської губернії. Випускник Другої Харківської гімназії вступив на юридичний факультет Харківського університету, який скінчив у 1875 році. У 1886 р. В'ячеслав Коростовцев став губернським секретарем, у 1906-му — титулярним радником. З 1875 р. — земський гласний і член Павлоградської земської управи, а ще повітовий справник, мировий суддя. У 1888—1905 роках — гласний Катеринославського губернського земського зібрання від Павлоградського повіту, член училищної ради, заступник голови Павлоградської земської управи. Мав у В'ячеславівській пустці (на 1906 р.) маєток і 500 десятин землі [1].

Здобуття освіти

Юна Віра Коростовцева з третього по сьомий клас (включно) навчалася в Павлоградській гімназії, де успішно склала іспит з латини. До восьмого класу пішла в Харкові. Дівчина обрала спеціальність «французька мова і географія». Вчителі рекомендували їй вчитися далі у Швейцарії, у місті Лозанні, яке підходило за кліматом і прожитковим мінімумом. Дівчина вступила до Лозаннського університету. Стала ученицею професора Цезаря Ру (1857—1934). Захопилася хірургією й присвятила їй своє життя, здобувши фах лікаря-хірурга. У 1911 році успішно закінчила навчання в Лозанні й написала дисертацію на звання доктора медицини [2].

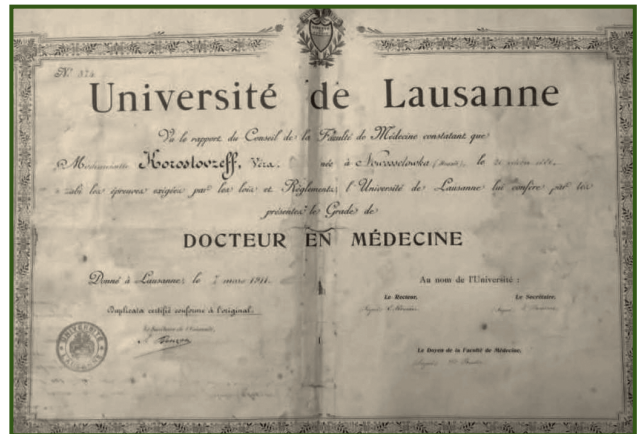
Того ж року вона повернулася в Україну. Амбітна дівчина успішно склала іспити при Імператорському університеті Святого Володимира в Києві й підтвердила спеціалізацію лікаря-хірурга. Її вчителем з хірургії в Київській лікарні став медик Півовонський.

Професійна діяльність

З 1912 року Вірі Коростовцевій довелося працювати в різних медичних закладах і на різних посадах, переважно в сільській місцевості. Про різнобічність професійної діяльності свідчить її робота в хірургічному, гінекологічному, інфекційному відділеннях, у дитячій амбулаторії. А ще вона працювала в лікарні для чорноробів у Києві. Відважна жінка брала участь у ліквідації епідемії висипного тифу серед військовополонених. Під час Першої світової служила у Всеросійському Земському Союзі, на Південно-Західному фронті [3].

Після революції 1917 року Віра Коростовцева переїхала до Петрограду й працювала санітарним інструктором у Комісаріаті охорони праці. У 1919-му була мобілізована до армії й служила у військових шпиталях до закінчення громадянської війни. Після демобілізації повернулася в Україну. У 1924 р. працювала в селі Близнюки Павлоградського повіту Катеринославської губернії (нині райцентр Харківської області).

Чоловік Віри В'ячеславівни, Петро Зиновійович Тенета, походив також з України, з Катеринославської губернії. Він навчався у Павлограді, але в чоловічій гімназії. В особистому житті Петра спіткало горе: під час Першої світової війни від висипного тифу помер-

Диплом доктора медицини, виданий Лозаннським університетом у Швейцарії Вірі Коростовцевій. 1912 рік

Віра Коростовцева (стоїть праворуч) у товаристві знайомих. 1910-ті роки

Перша світова війна. Персонал і хворі військового лазарету. У центрі (в капелюшку) Віра Коростовцева

Петро Тенета з першою дружиною під час Першої світової війни

Лікарі-хірурги Віра Коростовцева і Петро Тенета. 1930-ті роки

ли його перша дружина Марія Федорівна, яку він обожнював, і старший брат. Тривалий час Петро лишився безутішним вдівцем.

Уперше Віра Коростовцева зустрілася з Петром Тенетою 1924 року на з'їзді лікарів у Павлограді. Після перенесених випробувань воєнного часу колеги з радістю обмінювалися здобутим досвідом. Петро Зиновійович працював тоді в Знаменівці, а Віра — у селі Уплатному (до 1870-х мало назви: Попівка, Велика Коростянка, Коростовцеве) Близнюківського району Павлоградського округу тодішньої Катеринославської губернії (тільки в 1934 році Близнюки стали належати до Харківщини). У 1925-му Петро Зиновійович переїхав працювати до Лозовської районної лікарні того ж Павлоградського округу під керівництво кваліфікованого хірурга Івана Федоровича Дикого. Спочатку колишній військовий лікар хотів займатися гінекологією, але його наставник наполіг на хірургії, яка згодом стала для Петра Тенети головною спеціальністю. Віра лікувала в міській амбулаторії. Хірургія зблизила Віру і Петра. Їм доводилося неодноразово разом оперувати хворих. У 1930 році Петро пройшов курси підвищення кваліфікації в Харкові. Поступово став швидко і вміло виконувати оперативні втручання в усіх напрямках хірургії. Віра залюбки називала його Іоанном Кронштадським, напевне, за його подвижництво [4].

У своїх спогадах вона писала: «Как врач П.З. был чрезвычайно внимателен и заботлив к больным. Он не только регулярно утром и вечером делал обходы своих палат, но и по ночам посещал послеоперационных и других тяжелобольных. Днем и ночью являлся на экстренные вызовы дежурных врачей. Как хороший товарищ он никогда не отказывал в консультации другим врачам. Меня П.З. считал своим лучшим и верным другом жизни. Я любила его всей душой. Он был для меня дороже всего на свете. Я ухаживала за ним, как за дорогим ребенком» [4].

У колі родичів і друзів. Віра Коростовцева (сидить ліворуч), Григорій Тенета (племінник чоловіка, сидить другий зліва). 1930-ті роки

Під час відпусток подружжя їздило до Криму, на Кавказ. За пропозицією друга, який колоритно описав життя в Середній Азії, родина вирішила переїхати до Узбекистану. Петра приваблювало рибальство, полювання на фазанів і диких кабанів, а Віру — екзотичні краєвиди. Ще під час навчання в Швейцарії дівчину чарували засніжені гори, далекі мандри. Гори горами, але... згадаймо історичний контекст. У 1928 році вийшла таємна партійна постанова про виселення колишніх поміщиків із тих місць, де вони в минулому володіли своїми маєтностями. 1929-й — рік «великого перелому», після якого почалися драматичні 1930-ті. Звичайно, колишній дворянці безпечніше було залишити рідні місця в Україні й уникнути можливих репресій. Так, на жаль, Україна втратила ще одну лікарську пару.

У 1930 році першою до міста Кува-Сай Ферганської області (Узбекистан) поїхала Віра. Там вона влаштувалася працювати в амбулаторії цементного заводу. Петро Зиновійович пройшов курси підвищення кваліфікації в Харкові й приїхав через рік, після будівництва міської лікарні. Досвідчений фахівець гаряче взявся за роботу і вдало налагодив хірургічну службу.

Через три роки на запрошення медичного керівництва родина переїхала до Киргизії. Працювали в Сазонівці Іссик-Кульського району. Очолюючи лікарню, Петро Тенета видавав багато здоров'я і сил хірургічній практиці. А ще займався господарськими питаннями щодо облаштування медичного закладу. За великий внесок у розвиток медицини отримав почесне звання заслуженого лікаря Киргизької РСР.

За спогадами Віри В'ячеславівни, Петро Зиновійович у вільний час, якого завжди бракувало, вирушав на полювання, непогано їздив верхи, багато читав, захоплювався рибною ловлею, приєднуючись до іссик-кульських рибалок. У товаристві охоче розповідав анекдоти, співав і жартував. Високогірний клімат, виснажлива й відповідальна робота негативно вплинули на стан його здоров'я: виникли проблеми із серцем. Неодноразово він їздив лікуватися до Кисловодська, хоча легшало йому ненадовго. Почалися пошуки нового, сприятливішого місця мешкання для здоров'я і роботи, але нічого комфортного знайти не вдалося.

У 1937-му Петро і Віра вирішили переїхати на Кавказ, у місто Баксан (Кабардино-Балкарія). Через рік вони знову повернулися до тепер уже рідної для них Сазонівки. Киргизія стала для них другою вітчизною. Утім, часті переїзди кінця 1930-х дозволяють припускати: подружжя намагалося уникнути можливих переслідувань і репресій часів ежовщини.

У роки Другої світової чергова зміна місця роботи — переїзд до Туркменії. Там подружжю довелося працювати у військовому шпиталі. У повоєнний час вони повернулася до Сазонівки (з 1942-го — Ананьево, на честь героя Другої світової). Виснажлива робота вимагала багато сил. Віра працювала ординатором у різних відділеннях (хірургічному, терапевтичному, акушерсько-гінекологічному, інфекційному, дитячому), що свідчить про широкий діапазон її медичної кваліфікації. Знову напружена медична й громадська діяльність.

**Засновниця музею історії охорони здоров'я
Забайкальського краю Раїса Цуприк
(двоюрідна онука Петра Тенети)**

Стан здоров'я Петра Зиновійовича дедалі погіршувався. Планували переїзд до низькогірного П'ятигорська, де вдалося нарешті купити невеликий будинок. Готувалися до від'їзду, склали речі, купили квитки. Петро Зиновійович вирішив востаннє піти на полювання. Пішов... і не повернувся. Його знайшли тільки через три дні на березі Іссик-Куля, під кущем очерету, застиглого, з рушницею в руках. Смерть настала раптово 9 вересня 1950 року від гострої серцевої недостатності — інфаркту міокарда. На грандіозний похорон прийшли численні мешканці Іссик-Кульського району. Пам'ятник встановили на місцевому цвинтарі, звідки виднілися гори й озеро.

Нашій землячці Вірі Коростовцевій довелося самій шукати останній прихисток у П'ятигорську, хоча, можливо, вона мріяла про Україну. Останні місця її роботи — дитячий будинок імені наркома ДПУ В. Менжинського та інфекційна лікарня. Отримала нагороди: орден Червоної зірки і медаль «За доблесну працю у Велику Вітчизняну війну». Рукописи Петра Тенети не збереглися. Взагалі йому ніколи було писати, він дуже захоплювався хірургічною роботою і багато читав. Але залишилися спогади Віри Коростовцевої про подружній життєвий шлях [4].

Сімейна пара дітей не мала. Виховували племінників чоловіка — Олену і Григорія. Олена Василівна здобула середню медичну освіту, працювала медсестрою в інфекційному відділенні Ананьївської лікарні в Киргизії. Григорій Васильович, учасник Другої світової війни, з часом переїхав до своєї тітки в П'ятигорськ. Він згадував, що Віра В'ячеславівна була «добра, уважлива, надзвичайно скромна» [5]. Вона мала двох сестер: одна перебралася до неї з Харкова, друга залишилася мешкати в Києві.

Двоюрідна онука Петра Зиновійовича, Раїса Іванівна Цуприк, народилася 30 березня 1931 року в Павлограді Дніпропетровської області. Її батько Іван був військовим і загинув восени 1941 р. Мати Ніна Василівна (ще одна племінниця Петра Тенети) працювала медичною сестрою. Дитинство Раї минуло в Україні, а юність — у Фергані, куди її родина евакуювалася зі Львова в перші дні нападу фашистської Німеччини на СРСР (22 червня 1941 р.). Маленькою дівчинкою вона

їздила до свого діда Петра Тенети та його дружини на Іссик-Куль і пригадувала, з якої повагою ставилися до них місцеві жителі. З часом Раїса Цуприк стала бібліографом-краєзнавцем, почесною громадянкою міста Чити, засновницею музею історії охорони здоров'я Забайкальського краю. Саме там зберігаються родинні документи В. Коростовцевої і П. Тенети. Раїса Цуприк пішла з життя 25 січня 2009 року, похована в Читі.

Серед знаних постатей вирізняється родич Віри В'ячеславівни Михайло Олександрович Коростовцев (1900–1980) — єгиптолог, доктор історичних наук, професор, академік АН СРСР. До речі, він народився, провів дитячі роки в родовому маєтку Коростовцевих — Попівці Павлоградського повіту (нині село Уплатне). Саме там працювала і наша героїня на початку своєї професійної діяльності.

Доля Віри Коростовцевої — приклад невгамовного потягу української жінки до медичної освіти, самореалізації, попри далеко несприятливі історичні обставини. У своїх спогадах Віра писала: «У нас з чоловіком була спільна батьківщина — Україна...» Мільйони українців часто не з власної волі опинилися за межами рідної землі й чесно служили розбудові інших держав. Авторі сподіваються, що перша в Україні публікація, присвячена Вірі Коростовцевій і Петру Тенеті, сприятиме поверненню пам'яті про них на батьківщині — сучасній Дніпропетровщині.

У цьому нарисі використано матеріали завідувачі

краєзнавчим відділом Наукової медичної бібліотеки Читинського медичного коледжу Галини Погодаєвої. Авторі висловлюють їй вдячність за інформацію і надані світліни.

References

1. Zaruba VN. *Dvoriane Ekaterinoslavskoi gubernii [Nobles of the Yekaterinoslav province]*. Dnipro: Lira; 2016. 236-238 pp. (in Russian).
2. Pogodaeva G. *Museum rarities. The history of women's medical education on the example of the exhibits of the Museum of the History of Healthcare of the Trans-Baikal territory. Meditsina Zabaikalia. 2020;(1):49-51. (in Russian).*
3. *Avtobiografiia vracha Korostovtsevoi Very Viacheslavovny: rukopis' [Autobiography of the doctor Korostovtseva Vera Vyacheslavovna: manuscript]*. Archive of the Museum of Health History of the Trans-Baikal territory. (in Russian).
4. *Vospominaniia Very Viacheslavovny Korostovtsevoi o Petre Zinov'eviche: rukopis' [Memoirs of Vera Vyacheslavovna Korostovtseva about Pyotr Zinovievich: manuscript]*. Archive of the Museum of Health History of the Trans-Baikal territory. (in Russian).
5. *Vospominaniia Grigoriia Vasil'evicha Teneta [Memoirs of Grigory Vasilyevich Tenet]*. Archive of the Museum of the History of Health of the Trans-Baikal territory. (in Russian).

Отримано/Received 02.08.2022

Рецензовано/Revised 14.08.2022

Прийнято до друку/Accepted 20.08.2022 ■

Information about authors

M.P. Chaban, Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library named after the first Slavic teachers Cyril and Methodius, Dnipro, Ukraine
Z.I. Shevtsova, State Institution "Institute of Gastroenterology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Dnipro, Ukraine
V.V. Gaponov, Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine; e-mail: v_gaponov@ukr.net

Conflicts of interests. Authors declare the absence of any conflicts of interests and their own financial interest that might be construed to influence the results or interpretation of their manuscript.

M.P. Chaban¹, Z.I. Shevtsova², V.V. Gaponov³

¹ Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library named after the First Slavic Teachers Cyril and Methodius, Dnipro, Ukraine

² State Institution "Institute of Gastroenterology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Dnipro, Ukraine

³ Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine

Vira Korostovtseva: "We had one homeland..."

Abstract. The article describes the life and professional path of the couple of ascetic doctors Vira Korostovtseva and Petro Teneta. Fate brought them from Ukraine to Central Asia (Kyrgyzstan and Uzbekistan), where they selflessly served in the medical field and were

engaged in the social work. The presented material will promote the popularization of the figures of Ukrainian zemstvo doctors.

Keywords: Vira Korostovtseva; Petro Teneta; zemstvo medicine; ascetic doctors; Katerynoslav-Dnipropetrovsk region; Central Asia